

TAMPEREEN YLIOPISTO

Liite artikkelikäsikirjoituksena toteutettuun Pro gradu –tutkielmaan

MIESOPISKELIJOIDEN IDENTITEETTI OPETTAJAOPINNOISSA

Kasvatustieteiden yksikkö
Ammattikasvatuksen maisteriohjelma
Pro gradu –tutkielma
Ulla Nuutinen
Syksy 2015

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden yksikkö

ULLA NUUTINEN: MIESOPISKELIJOIDEN IDENTITEETTI OPETTAJAOPINNOISSA

Artikkelikäsitelmänä toteutettu Pro gradu -tutkielma

23 sivua

Syksy 2015

Tämä Pro gradu tutkielma koostuu julkaisuharkintaan otetusta artikkelikäsitelmästä *Miesopiskelijoiden identiteetti opettajaopinnoissa* (Nuutinen & Salonen 2015) sekä tutkimuksen toteutusta kuvaavasta liitteestä. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata, miten miesopiskelijoiden opettajaidentiteetti rakentuu opintojen ensimmäisten kuukausien aikana. Tuloksia voidaan käyttää hyväksi opettajankoulutuksen kehittämisessä. Tutkimuksen kohteena on ammatillinen opettajaopiskelija ja ammatillinen opettajankoulutus.

Tutkimuksen aineisto on kerätty Hämeen ammatilliselta opettajakorkeakoululta. Tutkimukseen osallistujat seitsemän opettajaopiskelijamiestä on lähes saman ammattialan edustavia, hyvin samanlaisilla koulutustaustoiltaan opettajan pätevyyttä suorittavia opiskelijoita. Tutkimusaineisto muodostui seitsemästä oppimispäiväkirjasta, jotka oli kirjoitettu viiden kuukauden ajan opettajaopintojen aloittamisesta.

Tutkimuksen analysointi toteutettiin sekä aineistolähtöisellä analyysillä että van Langenhoven ja Harrén asemoinnin käsitteellä. Aineistolähtöinen analyysi eteni kolmivaiheisen prosessin mukaisesti jonka jälkeen aineiston analyysiä syvennettiin van Langenhoven ja Harrén (1999) asemoinnin käsitteen avulla.

Tutkimuksen tuloksena havaittiin, että opettajaopiskelijamiesten siirtymisessä oman alansa osajasta opettajaopiskelijaksi ja siitä edelleen opettajaksi, rakentui opintojen alussa monivaiheisesti. Opintojen alussa identiteettityö käynnistyi opiskelijoiden asemoitumisella opintoihin, opiskelukäytänteisiin, tietämiseen ja opettajuuteen. Opettajaopiskelijan identiteettityön monipuolisuuden näkyvämmäksi tekeminen opettajaopintojen alusta lähtien mahdollistaisi opiskelijoiden tietoisemmän identiteettityön käynnistymisen sekä jatkumisen opettajan ammatissa.

Avainsanat: opettajaopiskelija, identiteetti, miehet, ammatillinen opettajankoulutus

OSAJULKAISU

Pro gradu –tutkielma koostuu liitteestä ja osajulkaisusta, joka on hyväksytty arvioitavaksi Ammattikasvatuksen aikakausikirjaan:

Nuutinen, U. & Salonen, M. 2015. MIESOPISKELIJOIDEN IDENTITEETTI
OPETTAJAOPINNOISSA.

Nuutinen on ollut päävastuussa näkökulman valinnasta, tutkimuksen toteutuksesta ja kirjoitusprosessista. Salonen on osallistunut osajulkaisun kirjoitusprosessiin.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	AMMATILLISEN OPETTAJAN PEDAGOGISET OPINNOT.....	7
3	SUKUPUOLI JA SUKUPUOLITIE TOISUUS.....	9
4	IDENTITEETIN ASEMOINTI OPISKELUSSA JA OPETTAJAOPINNOISSA.....	11
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	14
6	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	18
	LÄHTEET.....	20

1 JOHDANTO

Opettajan koulutukseen ja sitä kautta opettajan ammattiin hakeudutaan monien vaiheiden sekä motivaatioiden takia. Moni jo aiemman tutkinnon suorittanut hakee ja aloittaa opinnot oman mielenkiintonsa saattamana, kiinnostus opettajan ammattiin voi syntyä missä elämänvaiheessa tahansa. (Jokinen, Taajamo, Välijärvi 2014, 19.) Uusiin opintoihin hakeutumiseen vaikuttavat myös työpaikan jatkuvuus tai työttömyyden kautta uuden ammatin ja siten työpaikan saanti. Ammatillisiin opettajaopintoihin hakeutuvilla on takanaan jo pitkä työura joten hakeutuvien keski-ikä sijoittuu yli 40 ikävuoden paremmalle puolelle (Mahlamäki-Kultanen & Nokelainen 2014, 23). Aikuisiällä opettajaopinnot aloittaneita voidaan kutsua toisen ja jopa kolmannen koulutuspolun opiskelijoiksi (Aalto-Pesonen 2013).

Siirtymisessä ammattialan osaajasta opettajaopiskelijaksi ja myöhemmin opettajaksi on kyse uuden identiteetin rakentamisesta, joka ei tapahdu vain uuden tiedon lukemisella, prosessoinnilla ja soveltamisella. Monet sisäiset tekijät kuten motivaatio ja tunteet, ulkoiset tekijät kuten konteksti sekä aikaisemmat kokemukset vaikuttavat opettajaidentiteetin muodostumiseen (Izadinia 2013, 695). Siksi on väitetty, että opettajankoulutuksissa tulisi keskittyä opettajaopiskelijoiden kokemusten pohtimiseen, jolloin opettajaopiskelija tunnistaa, reflektoi ja muokkaa identiteettiään. (Kukkonen, Tapani, Ilola, Joensuu & Ropo 2014, 29.)

Opintojen alussa uusi opiskelija tutustuu oman tieteenalan kulttuuriin ja käytänteisiin, perusteisiin sekä lainalaisuuksiin. Opiskelija tutustuu myös tieteenalan opettajiin ja alkaa sitä kautta rakentaa uutta identiteettiään. Opettajankouluttajat myös mallintavat opettajaopiskelijoille opettajan roolia. (Aarnos & Meriläinen 2006, 15; Rausku-Puttonen & Rönkä 2004.) Opintojen alkuvaihe on siis monella tapaa erityisen keskeinen koko opiskelijan opiskeluprosessille. (Lähteenoja 2010; Pulkkinen 2010.) Opettajaopiskelijoiden identiteetin tunteminen auttaa opettajankouluttajia ymmärtämään paremmin miten opettajaopiskelijoiden identiteetti muotoutuu opettajankoulutusohjelmissa ja mitkä tekijät vaikuttavat positiivisesti tai negatiivisesti opiskelijoiden ammatillisen identiteetin muovautumiseen (Izadinia 2013, 695).

Tehdyssä artikkelissamme tutkimme, millaisia asioita huomioiden ja millaisten suhteiden varassa opettajaksi opiskelevat miesopiskelijat rakentavat opettajaidentiteettiä. Vastauksia etsimme aineistosta, joka koostuu ammatillisen opettajankoulutuksen miesopiskelijoiden oppimispäiväkirjamuotoisista teksteistä.

2 AMMATILLISEN OPETTAJAN PEDAGOGISET OPINNOT

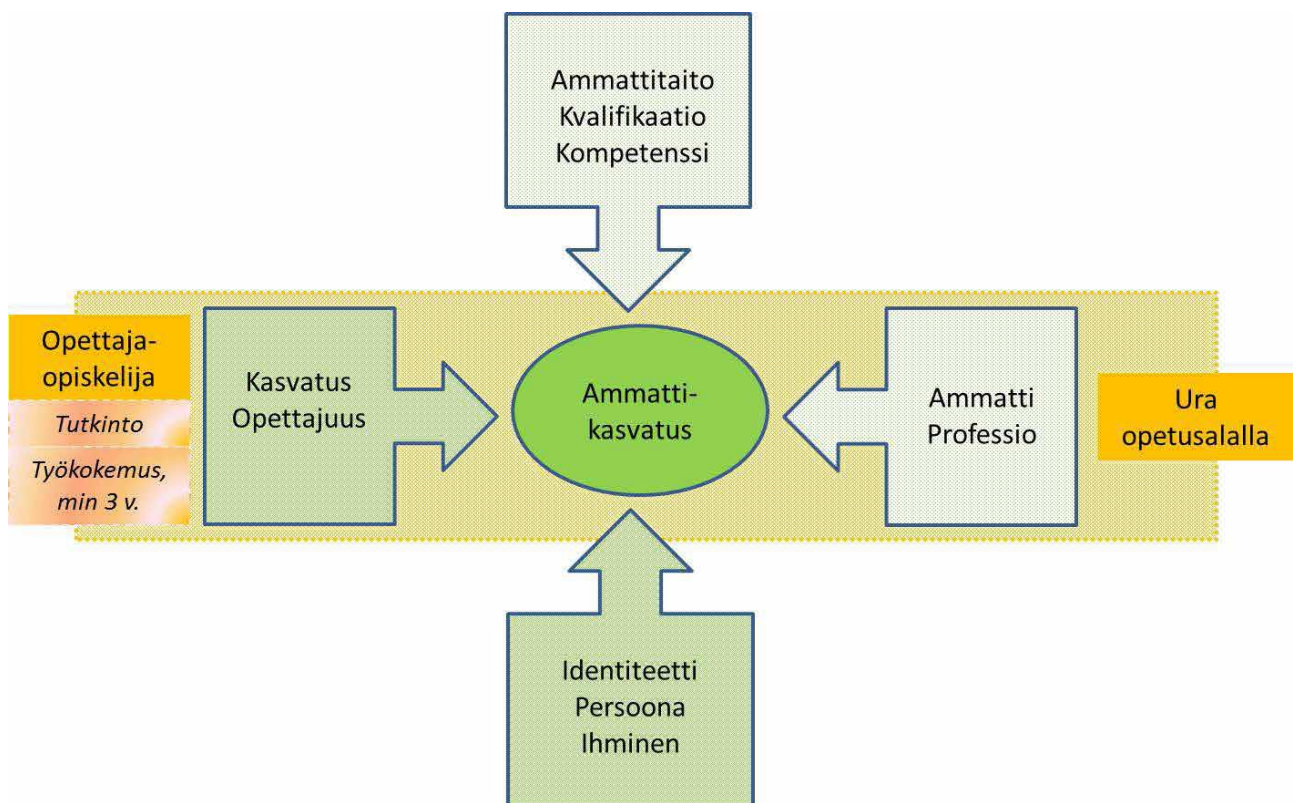
Opettajan pedagogiset opinnot on mahdollista opiskella joko yliopistollisina opintoina (maisteritasoiset opinnot) tai ammatillisina opettajaopintoina ammattikorkeakoulujen yhteydessä olevissa ammatillisissa opettajakorkeakouluissa. Suomenkielistä ammatillista opettajankorkeakoulutusta tarjoaa suomessa HAAGA-HELIA, Hämeen, Jyväskylän, Tampereen ja Oulun seudun ammattikorkeakoulut. Ruotsinkielistä opettajankoulutusta tarjoaa Åbo Akademi. (Mahlamäki-Kultanen, Lauriala, Karjalainen, Rautiainen, Rökköläinen, Helin, Pohjonen & Nyssölä 2014, 9.)

Ammatillinen opettajankoulutus on suunnattu ammattikorkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten opettajiksi aikoville. Koulutuksessa opiskelee ammattikorkeakoulujen, ammatillisten oppilaitosten, vapaan sivistystyön, osin myös perusopetuksen ja lukion opetustehtäviin aikovia sekä niissä tehtävissä työskenteleviä henkilöitä joilta puuttuu pedagoginen kelpoisuus. Opettajankoulutus on laajuudeltaan 60 opintopistettä ja opinnoista saa yleisen pedagogisen kelpoisuuden. (Mahlamäki-Kultanen & Nokelainen 2014, 23; Valtioneuvoston asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 986/1998.) Ammatillisen opettajankoulutuslaitoksen tehtävänä on antaa lisäkoulutusta ammatillisten- oppilaitosten ja kurssikeskusten opettajille sekä harjoittaa tutkimus-, kehittämis- ja palvelutoimintaa joka tukee ammatillista koulutusta (Laki ammatillisista opettajankoulutuslaitoksista L557/1990).

Ammatillisten opettajaopintoihin hakukelpoisuus muodostuu pääsääntöisesti suoritetusta korkeakoulututkinnosta sekä vähintään kolmen tai viiden vuoden alan työkokemuksesta. Vaadittava työkokemusaika määräytyy alan mukaan siten, että mm. sosiaali- ja terveystieteiden hakijoilta edellytetään viiden vuoden alan työkokemus kun taas yhteisten opintojen opettajahakijoilta ei edellytetä työkokemusta. Opettajankoulutukseen hakevien keski-ikä on yli 40 vuotta ja heillä on takana pitkä työura. (Mahlamäki-Kultanen ym. 2014, 11.)

Opettajankoulutuksen tavoitteena on antaa opettajaopiskelijoille valmiuksia ohjata erilaisten opiskelijoiden oppimista ja kehittää opetusalaansa huomioiden työelämän ja ammattien kehittyminen. Ammattikorkeakouluilla on autonomia opetussuunnitelman laadinnassa, joten laissa määritellään vain keskeiset sisältöalueet. Seuraavien opintojen sisällöt ovat kaikissa ammatillisissa opettajankouluissa: kasvatustieteellisiä opintoja, ammattipedagogisia opintoja, opetusharjoittelua ja muita opintoja. Eroa esiintyy mm. rakenteissa ja opetuksen järjestämisen tavassa. Opettajanopinnot kestävät 1–3 vuotta. (Mahlamäki-Kultanen ym. 2014, 12.)

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme vain Hämeen ammatillisen opettajakorkeakoulun opettajankoulutusta ja erityisesti sen yhtä opiskelijaryhmän toteutusta. Hämeen ammatillisen opettajakorkeakoulun arvoperusta pohjautuu yhdessä menestymiseen, osallistavaan kehittämiseen, rohkeuteen, uudistumiseen ja inhimilliseen kasvuun. Ihmiskäsitys on humanistinen ja tiedonkäsitys pragmaattinen ja konstruktivistinen sekä oppimiskäsitys yhteisöllinen oppiminen ja tiedonrakentelu. (Mahlamäki-Kultanen ym. 2014, 29.) Opetussuunnitelma jäsentyy Tuomisen ja Wihersaaren (2006) mukaan (kuvio 1.) siten, että opetussuunnitelmassa korostuvat opettajuus, kasvatustieteet, persoonan ja identiteetin osiot. Opettajankoulutuksen tarkastelun kohteena ovat ammatti ja ammattitaidon dynaamisesti kehittyvä luonne. (Mahlamäki-Kultanen & Nokelainen, 2014, 24-25.)

Kuvio 1. Ammatillisten opettajaopintojen ontologia (Mahlamäki-Kultanen & Nokelainen 2014, 25).

3 SUKUPUOLI JA SUKUPUOLITIE TOISUUS

Koulutus on monessa suhteessa sukupuolittunutta. Sukupuolittuneisuutta voidaan havaita opiskeluajoissa, opiskelupoluissa, opettaminen tavoissa ja koulutuksen toimintakäytänteissä ylipäättään. (ks. Ojala, Palmu & Saarinen 2009; Tainio, Palmu & Ikävalko 2010.) Usein myös identiteetti rakentuu sukupuolittuneesti. Esimerkiksi eri alojen jatko-opiskelijoiden akateemisen identiteetin muodostumista tutkittaessa on havaittu, että naiset tarkastelevat omaa osaamistaan negatiivien kautta todeten, etteivät he yllä itse asettamiinsa ideaaleihin. Miesten puheessa sen sijaan näkyy positiivinen luonne, jolloin tarkastelun kohteena on vaikeuksien kautta voittoon - asenne. (Pulkinen 2006.) Vastaavasti naisopettajaopiskelijoiden on havaittu pitävän pedagogiikan opetusta tärkeimpänä kun taas miesopiskelijat painottavat yhtä tärkeänä aineenhallintaa, didaktiikkaa ja pedagogiikkaa. (Karjalainen 2015, 54.)

Sukupuoli on keskeinen tekijä, kun tarkastellaan opettajiksi opiskelevien ammatillisen identiteetin kehittymistä. Tätä taustaa vasten on merkittävää, että opettajankouluttajat kertovat toimivansa opiskelijoita kohtaan yleisesti sukupuolineutraalisti. Tällä he tarkoittavat sitä, ettei sukupuolta oteta opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa huomioon (Syrjäläinen & Kujala 2010, 26). Tämän tyyppinen sukupuolineutraalius voi kuitenkin toimia koulutuksen ja opiskelun sukupuolittuneiden käytänteiden piilottajana. Ehkä juuri opettajankoulutuksessa elää piilo-opetussuunnitelma, joka ohjaa opiskelijoita käyttäytymään stereotyyppisten sukupuoliasetelmien mukaisesti. Siksi on ehdotettu, että opettajakoulutusta olisi hyvä kehittää sukupuolisensitiivisemmäksi. Se mahdollistaisi tasa-arvoisemman yhteiskunnan. (emt. 36–38.)

Tasa-arvo- ja sukupuolittietoisuus eivät ole uusia asioita, vaan niitä on työstetty jo Suomessakin jo usean vuosikymmenten ajan. Työtulokset eivät vain ole siirtyneet opettajankoulutuksen käytänteisiin. Konkreettisenä toimenpiteenä pysytetty tasa-arvo- ja sukupuolittietoisuus opettajankoulutuksessa hanke (TASUKO, 2008-2011) on pyrkinyt edistämään sukupuolittietoisuutta kehittävää toimintaa opettajankoulutusta antavissa yliopistoissa. Hanke on ehdottanut, että sukupuolittietoisuus tulisi rakentaa opettajankoulutukseen pakolliseksi aineeksi, jolloin yksikään opettajaopiskelija ei valmistuisi opinnoista tietämättä kuinka sukupuolisuutta todennetaan tänä päivänä sekä tutustumatta tasa-arvolakiin. Opettajankoulutuksessa on myös monia mahdollisuuksia

käsitellä sukupuolitietoisuutta. Perehtyminen ja asiaan syventyminen voivat tapahtua muun muassa oppikirjojen kautta, opetusharjoittelussa tai yhteisissä pro gradu -opinnäytetutkimuksissa. (Lahelma 2011.) Eräs vaikuttavimmista tavoista sukupuolitietoisuuden kehittämiseksi saattaa olla se, että se aloitetaan heti opettajaopintojen alkaessa (Vidén & Naskali 2009).

Tässä tutkimuksessa kohdistamme huomion siihen, miten yksi sukupuolitettu opiskelijaryhmä, miehet, rakentavat opettajaopintojen alussa identiteettiään. Näin huomioimme sen, miten he mahdollisesti tekevät sukupuolta merkittäväksi.

4 IDENTITEETIN ASEMOINTI OPISKELUSSA JA OPETTAJAOPINNOISSA

Valitun opintoalan käytänteet ohjaavat opiskelijan identiteetin rakentumista kahdella tapaa. Ne sosiaalistavat opiskelijoita uuteen maailmaan, ja samanaikaisesti antavat heijastepintaa opiskelijan omilla valinnoilla. Uudet opiskelijat eivät ole vain sosiaalistumisen kohteita, vaan myös subjekteja, jotka rakentavat erityisesti opintojen alussa omaa opiskelijan tarinaansa. Yhtäältä opiskelijat pyrkivät sitoutumaan lähes poikkeuksetta vallitseviin piilo-opintosuunnitelmien odotuksiin uusissa opinnoissaan. Toisaalta he perustelevat odotetusta mallitarinasta poikkeamista muun muassa elämäntilanteellaan ja perhesyillä. (Ylijoki 1998.)

Eri ammattialoja opiskeltaessa sosiaalistuminen tapahtuu monin eri tavoin. Matemaattis-luonnontieteellisissä opinnoissa sosiaalinen ja akateeminen integroituminen on esimerkiksi todettu vähäisemmäksi verrattuna humanistisia opintoja tekeviin (Lähteenoja 2010). Sosiaalistamisen tavat myös vaihtelevat. Lääketieteen opiskelijoiden esimerkiksi pitävät opettajatutoreita merkittävänä opintojen käytännön asioiden ohjaajina, mutta ammatillisen kasvun tuki jää vähäiseksi, jos opettajatutor itse ei ole saman ammattiryhmän jäsen, lääkäri (Eklund 2013). Vastaavasti teknillisen alan opiskelijoilla tehdyssä tutkimuksessa on todettu, että opiskelijat integroituvat syvästi opiskelijatovereidensa kanssa, kun taas vuorovaikutus henkilökunnan kanssa on varsin vähäistä (Simpanen 2013). Sosiaalistuminen opiskeltavaan alaan alkaa jo opintoihin hakeutuessa, vaikkakin varsinainen sosiaalistuminen tapahtuu opintovuosien kuluessa (Laine 2004; Pulkkinen 2010).

Koulutukseen sitoutumattomuus on yksi keskeyttämisen syy kaikilla koulutussektoreilla. Erityisesti koulutukseen ja opintokulttuuriin sitoutumattomuus nähdään olevan yhteydessä keskeyttämiseen. Keskeyttämisen syynä voi olla myös siirtyminen ammattikorkeakoulusta yliopistoon, tässä suhteessa naiset ovat miehiä aktiivisempia, kun taas miehet keskeyttävät ammatillisessa koulutuksessa naisia useammin. Opiskelijoiden tavoitteellisella toiminnalla ja psyykkisillä voimavaroilla on havaittu olevan merkitystä opintojen sujuvuuteen kaikilla koulutusasteilla. (Kouvo, Stenström, Virolainen & Vuorinen-Lampila 2011, 75-76.)

Sosiaalistumisen näkökulmasta opettajaksi opiskelu ei poikkea muista ammattialoista, vaan se vaatii aikaa ja tilaa. Opettajaopiskelijat eivät tule opintoihinsa tyhjinä tauluina, vaan mukana tulevat omat kokemukset, opitut asiat, arvot ja uskomukset. Nämä edellä mainitut vaikuttavat opiskelijoiden ammatti-identiteetin muodostumiseen. Siksi opettajankoulutuksessa tulisi olla aikaa ja tilaa käsitellä opettajaopiskelijoiden uskomuksia, arvoja ja kokemuksia, jotta opiskelijan reflektio pääsee ammatillisesti käyntiin. Opettajaopiskelijat hyötyvät siitä, että ammatti-identiteetin rakentumista tuetaan opinnoissa jo varhaisessa vaiheessa. (Izadinia 2013, 704-705, 708.)

Opettajaksi opiskelu määrittyy hyvin pitkälle sen kautta, mikä hyväksi opettajaksi taikka opettajuudeksi milloinkin määritellään. Yhteiskunta ja esimerkiksi työelämän koulutusnäkemykset muokkaavat opettajuutta ja käsityksiämme siitä, mitä on olla opettaja (Jokiniemi 2005, 59; Vertanen 2002). Opettajaopiskelijan identiteetti rakentuu siten opiskeluajan sisäisessä ja ulkoisessa todellisuudessa (Laine 2004).

Useat opettajaidentiteettiä tutkineet ovat ehdottaneet, että opettajankoulutuksessa olisi hyvä tietoisemmin huomioida identiteetin rakentumista (vrt. Izadinia 2013, 708). Koski-Heikkisen (2014) mukaan opettajaidentiteetin kehittämistyön tulisi alkaa jo opettajankoulutuksen aikana, jolloin se jatkuisi myös työuran aikana. Opettajan parempi itsetuntemus ja toimintaympäristönsä tuntemus voisivat helpottaa opettajan opetustyötä ja samalla kehittää opettajan persoonaa. (Koski-Heikkinen 2014.) Ammatillisen opettajaidentiteetin rakentumisessa taas se, miten opiskelijat tunnistavat opettajuuden voi olla merkittävä tekijä suhteessa siihen, millaisia opettajia heistä muovautuu (Kukkonen, Tapani, Iola, Joensuu ja Ropo 2014; Koski-Heikkinen 2014).

Edellä kuvattujen tutkimusesimerkkien valossa opiskeluaikaisen identiteetin samoin kuin opettajaidentiteetinkin on nähty muovautuvan suhteessa opiskeluympäristöön (ks. myös Lasky 2005). Taustakäsityksenä on melko yhtenevästi ymmärrys siitä, että identiteettejä muokataan ja että niitä voi samanaikaisesti olla useita mahdollisia. Identiteettikäsitteellä taas tässä yhteydessä viitataan ymmärrykseen siitä, kuka ihminen on. Tässä artikkelissa haluamme syventää tämän kaltaista tutkimusta laajentamalla identiteetin dynaamisuutta.

Päästäksemme dynaamisuuden äärelle hyödynnämme van Langenhoven ja Harrén (1999; myös Harré & Moghaddam 2003) kehittämää asemoinnin käsitettä, jolla kuvaamme opettajaidentiteettien muotoutumistapoja. Asemoinnilla tarkoitamme kanssakäymisessä ja kommunikoinnissa esille tulevia suhteita ja suhtautumistapoja, jotka voivat olla luonteeltaan selittäviä, moraalisia, päämäärätietoisia, tietoisia tai täysin tiedostamattomiakin (van Langenhove &

Harré 1999, 20–23). Asemointi analyttisena käsitteenä nostaa keskeisesti ymmärrettäväksi sen, miten opettajaksi opiskelevat suhteuttavat omaa opiskeluaan oppimispäiväkirjoissaan.

Tarkastelulähtökohtamme on, että ymmärrys siitä, kuka tai missä ihminen on, muotoutuu eritasoisissa ja laajuisissa suhteissa (Gergen 2009; Mead 1934). Asemoituminen on suhteista siten, että sitä voidaan tarkastella suhteessa asioihin, ihmisiin, ymmärrykseen, sosiaaliseen ympäristöön, aikaan tai vaikka historiaan. Asemoituminen on aktiivista työtä, eräänlaista identiteettityötä. Kirjoittamalla itsestä voidaan esimerkiksi vastata joihinkin odotuksiin – samanaikaisesti voidaan kuitenkin vältellä ja kiertää joidenkin toisten näkökulmien ohitse. (Hermans & Hermans-Konopka 2010.) Tässä tutkimuksessa selvitämme, millaisten suhteiden varassa opettajaksi opiskelevat miesopiskelijat tuottavat oppimispäiväkirjansa. Olemme kiinnostuneita siitä, millaisin keinoin ja sanakääntein opiskelijat kuvaavat itseään: millaisiin suhteisiin he asettuvat kirjoittaessaan opettajaksi oppimisesta - millaisia asemoiteja he välttelevät ja millaisia taas ottavat.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksen aineisto on kerätty oppimispäiväkirjoina yhden ammatillisen opettajakorkeakoulun opiskelijaryhmän miehiltä. Ryhmässä opiskeli kaiken kaikkiaan 15 opiskelijaa, joista tähän tutkimukseen osallistui kyseisen ryhmän seitsemän miesopiskelijaa. Aineisto kerättiin vuoden 2010 aikana toukokuusta lokakuuhun ajoittuvalta ajalta, jolloin opiskelijat olivat juuri aloittaneet ammatilliset opettajaopinnot (60 op). Opettajaopiskelijat tiesivät alusta asti, että oppimispäiväkirjat ovat osa heidän opintojaan ja että niitä käytetään tutkimustarkoituksiin.

Vastaajat olivat opintojen alkaessa 30 – 57 vuotiaita lähinnä insinööri- ja muuta teknistä taustaa omaavia miehiä. Osallistujista yksi oli hakeutunut opintoihin muualta kuin oppilaitosorganisaatiosta ja loput kuusi olivat toimineet oman substanssialansa opettajina joko pää- ja /sivutoimisesti ammattikorkeakouluissa tai ammattiopistoissa. Yhtä lukuun ottamatta kaikki vastaajat työskentelivät tai olivat työskennelleet opettajana tai opettajan sijaisena. Opiskelumuodoltaan ryhmän opettajaopinnot toteutuivat monimuotoisesti sisältäen 17 lähi- ja etäjaksoa, jakautuen puolelletoista vuodelle. Tutkittavien anonymisointi on huomioitu siten, että kaikki henkilöiden nimet, erisnimet, kuten työpaikat, koulut ja asuinalueet on muutettu. Osallistujien erisnimet on muutettu peitenimiksi eli pseudonyymeiksi. Tähän päädyttiin siksi, että aineiston sisäinen koherenssi säilytetään. (Kuula 2006, 214-215.)

Kirjoittaminen ja kielen käyttö liittyy opiskelijat tiettyihin kirjoittamisen konventioihin, jotka itsessään voivat olla identiteetin edellytyksiä (ks. esim. Tracy & Robles 2013; Benwell & Stokoe 2006). Ne kehystävät aineistoa ja sitä, miten niissä kerrotaan itsestä. Tässä aineistonkeruussa opiskelijoita pyydettiin kirjoittamaan asioita, jotka liittyvät itsensä tuntemiseen, oman osaamisen löytämiseen sekä ryhmän aloittamiseen. Opiskelijan tehtävänä oli tietoisesti ymmärtää ja pohtia, minkälaisen polkujen ja elämänsä kautta hän oli tullut pedagogisiin opintoihin. Tähän teemaan kuului myös oman ihmiskäsityksen tiedostaminen, omien oppimisstrategioiden tiedostaminen, aiemmista rooleista luopuminen sekä sisäisen rauhan löytäminen opinnoille. Teemoista kirjoittamalla opiskelijoita pyydettiin tietoisesti tekemään itseasemointia.

Oppimispäiväkirjat toimitettiin ryhmän opettajankouluttajalle, joka toimitti oppimispäiväkirjat tutkijalle. Pyydettyyn päivään mennessä kaikki oppimispäiväkirjat palautuivat tutkijalle. Oppimispäiväkirjojen koko sivumäärä oli 43 (fontti Times New Roman koko 12).

Tutkimusaineiston analyysi eteni aineistolähtöisen sisällönanalyysin mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2011, 97). Analyysin pohjalla olivat opiskelijoille jaetut ammatillisen kasvun ja voimaantumisen ohjelman teemat, joihin opiskelijoita pyydettiin tutustumaan ja niistä kirjoittamaan. Teemat syntyivät ammatillisen kasvun ja voimaantumisen ohjelmaan tukemaan opettajaopiskelijoiden ammattiin kasvua. Voimaantumisen ohjelman taustalla oli Hännisen (2006) ”Voimaantumisen kehitysohjelma persoonallisen ja ammatillisen identiteetin tukijana” –malli soveltuvien osin. Hännisen (2006) voimaantumisen malli painottuu yksilöön ja laajempaan tutkimukseen rakennetussa ammatillisen kasvun polku -mallissa keskitytään sekä yksilö että ryhmäprosesseihin.

Ammatillisen kasvun pohjana käytimme Nuutisen (2009) kehittelemää ammatillisen kasvun polku mallia. Voimaantumisen kehitysohjelman menetelminä on mahdollista tukea identiteettiä työelämässä, jonka haasteina ovat kiire, jatkuva vaatimusten kasvu, kilpailu, muuttuvat työn ja ammattien rakenteet sekä itseohjautuvuuden ja uuden luomisen tavoitteet. (Hämeen ammattikorkeakoulu, opettajanpedagogiset opinnot, toteutussuunnitelma 2010-2011.)

Aineiston analyysi eteni kolmivaiheisen prosessin mukaisesti: ensimmäisessä vaiheessa aineisto pelkistettiin (redusoitiin) ja tutkimuskysymysten näkökulmasta epäolennaiset asiat karsittiin pois. Pelkistämässä hyödynsimme erivärisiä kyniä, joilla alleviivasimme tutkimustehtävän kysymyksillä kuvaavia ilmiöitä (taulukko 1.). Toisessa vaiheessa aineistoa ryhmiteltiin (klusteroitiin), siten että aineistosta etsittiin samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Käsitteet ryhmiteltiin ja nimettiin luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä (taulukko 2.). Ryhmittelyssä loimme pohjan tutkimuksellemme sekä löysimme alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. Kolmannessa eli käsitteellistämisen vaiheessa kielellisille ilmauksille yhdistettiin teoreettisia käsitteitä (taulukko 3.). (Tuomi & Sarajärvi 2011, 108-112.)

Koko analyysin ajan hyödynsimme van Langenhoven ja Harrén (1999) kehittelemää asemoinnin käsitettä. van Langenhoven ja Harrén (1999, 22-27) kuvaaman asemointiteorian mukaan ihmisten omaksumat positiot ovat keskenään suhteellisia. Ihmisten asemoidessa vuorovaikutuskumppaninsa he asemoivat samalla väistämättä myös itsensä. Asemoinnissa on nähtävissä positioina vastinpareja, kuten passiivinen / aktiivinen. Tässä tutkimuksessa vastinpareja

löytyi muun muassa seuraavissa alkuperäisilmauksissa: ”Siis olen Teidän muiden joukossa hieman erilaisessa asemassa – en toimi missään oppilaitoksessa opettajana enkä ole sen tapaista työtä tehnyt aivan viime vuosina.” Sekä ”Mitenköhän saisi meidät takarivin miehet osallistumaan paremmin.”

Taulukko 1. Aineiston pelkistämistäminen.

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetty ilmaus
<i>”Kovin paine taisi tulla työnantajan taholta.”</i>	Esimerkki koulutukseen hakeutumisesta
<i>”Perheeseeni kuuluu vaimo ja kaksi teini-ikäistä tyttöä.”</i>	Esimerkki opintojen ulkopuolisesta elämästä

Taulukko 2. Aineiston ryhmittely.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Esimerkki koulutukseen hakeutumisesta	Motivaatio
Esimerkki opintojen ulkopuolisesta elämästä	Taustat

Taulukko 3. Aineiston käsitteellistäminen suhde opiskeluun ja opiskelun suhde muuhun elämään.

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Motivaatio	Opiskelu	Suhde opiskeluun ja opiskelun suhde muuhun elämään
Taustat	Muu elämä	

Oppimispäiväkirjoja on tarkasteltu kahden tutkijan projektina erillisesti ja yhteisesti. Ensin tarkastelimme niitä erikseen siten, että kumpikin tutkija luki aineistoa ja teki siitä omat havaintonsa. Tämän jälkeen vertailimme ja keskustelimme tehtyjen huomioiden relevanttiudesta. Seuraavaksi rakensimme yhteisesti jaetun, synteetisemmän, yhteisanalyysin. Analyysin luotettavuutta tukee se,

että tutkijat tulevat erilaisista taustoista (kasvatustiede, sosiaalipsykologia). Se on syventänyt tulkintaperusteiden avaamista ja kuvaamista.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Artikkelin keskeisenä tehtävänä oli tarkastella, miten opettajaopiskelijamiehet rakentavat identiteettiä ammatillisissa opettajaopinnoissa. Tutkimusaineiston perusteella identiteetti muovautuu moniulotteisesti. Keskeistä näyttää olevan opiskelijoiden asemoituminen uusiin opintoihin, opiskelukäytänteisiin, tietämiseen ja opettajuuteen.

Identiteettityön käynnistyminen opintojen alussa on aiemmissa tutkimuksissa osoitettu merkittäväksi (vrt. Laine 2004; Izadine 2013). Oman identiteettityön näkyväksi tekeminen sekä yhdessä oman opiskelijaryhmän kanssa pohtiminen jäsentävät ja syventävät opettajaopiskelijan identiteettiä, mutta myös opettajan ammatti-identiteettiä. Identiteetti rakennetaan vuorovaikutuksessa kokemuksien, tilanteiden ja ihmisen kanssa (Erikson 1968; Beijaard, Meijer & Verloop 2004; Izadina 2013). Jos opettajaidentiteetin tietoinen rakentaminen alkaa jo opettajankoulutuksen aikana, siirtyy identiteetin kehittäminen helposti myös työuralle. (Koski-Heikkinen 2014.) Tässä tutkimuksessa havaittiin, että opettajaopiskelijat käsittelevät identiteettiään erittäin välillä karkeasti välillä varsin hienojakoisesti. Opiskelijat rajasivat opintojen ulkopuolisen elämän kirjoituksistaan lähes kokonaan pois sekä vertailivat itseään muihin kanssaopiskelijoihin luoden voimakkaita ohjenuoria sille, miten opettajuudesta voi ja saa kirjoittaa. Kirjoituksista syntyi myös se vaikutelma, että opettajakoulutuksessa itsessään ei tämääntasoista identiteettityötä millään lailla huomioitu - ainakaan se ei välittynyt itse kirjoituksiin.

Ammatillisilla opettajaopiskelijoilla on takanaan pitkä ja vahva substanssialan työkokemus. Osalla opiskelijoista oli myös opettajana toimimisesta työkokemusta. Työelämästä opettajankoulutukseen tuleva opiskelija tuo mukanaan praktista osaamista, tietoja ja taitoja. Aiemmat opinnot ja työkokemus opettajana toimimisesta luovat opettajaopintoihin tärkeän lähtökohdan, joka nähdään tarpeellisena yhä haastavammaksi muuttuvassa opettajan ammatissa. (Leivo 2010, 195.) Ammatillisten opettajaopintojen tausta-ajatuksena on juuri aiemman osaamisen hyödyntäminen. Opettajankoulutuksen tavoitteena korostuu opettajaopiskelijan oma aktiivisuus ja osallistuminen, asiantuntijuuden kasvu avoimissa verkostoissa sekä työssä oppien. (Mahlamäki-Kultanen & Nokelainen 2014, 29.) Tulosten mukaan juuri aiemman osaamisen ja nykytietämyksen

suhteen tasapainoillaan eikä aiempaa osaamista tuotu oppimispäiväkirjoissa kovinkaan vahvasti esille.

Opiskelijat todentavat kirjoituksissaan perinteistä sukupuolisuutteen liittyvää ajattelua siitä, millaisia miesopettajia he ovat ja millaisia heidän oletetaan ideaalimaailmassa olevan. Sukupuolittuneisuuden varassa toimiva otteita aineistossa oli jonkin verran. Muuttaakseen opettajaopiskelijoiden käsityksiä sukupuolittumisesta sukupuolisensitiivisyyteen, tulee heitä ohjata pohtimaan ja keskustelemaan sukupuolittuneisuuden liittyvistä käsityksistä ja ilmiöistä. (vrt. Lahelma 2011; Ojala, Palmu & Saarinen 2009; Tainio et al. 2010.) Yliopistojen opettajankoulutuksen sukupuolisensitiivisyyttä on pyritty kehittämään muun muassa TASOKU-hankkeen avulla. Kuljettu matka on ollut pitkä ja matka näyttää jatkuvan edelleen (vrt. Lahelma 2011). Opettajaopiskelijoiden toivoisi saavan koulutuksessa ollessaan kokemuksia sukupuolisensitiivisyyteen vaikuttavista tekijöistä, jolloin heillä olisi taitoa huomioida sukupuolisuuteen vaikuttavia tekijöitä ja ilmenemisen muotoja omassa työssään.

Tutkimuksen pohjalta nousi esille useita kysymyksiä, joita olisi mahdollista tarkastella jatkotutkimuksissa. Yksi mielenkiinnon kohteena olisi selvittää, miten tietoisemmalla pysähtymisellä opettajaopiskelijan identiteetin pohdintaan, voidaan vaikuttaa opiskelijan identiteetin muotoutumiseen. Lisäksi tutkimuksia tarvitaan siitä, miten opiskelijan aiemman asiantuntijaosaamisen saisi tuotua näkyvämmiin osaksi opettajanidentiteettityötä. Tärkeää olisi myös selvittää, miten sukupuolisensitiivisyyteen liittyvien käsitteiden ja osaamisen lisääminen ammatillisten opettajakorkeakoulujen opetukseen, vaikuttaa opettajaopiskelijoiden sukupuolisuutta koskevaan keskusteluun ja tätä kautta myös tulevan opettajan toimintaan.

LÄHTEET

- Aalto-Pesonen, L. (2013). ”Tää koulutus ei oo tehnyt musta pelkkää jumppamaikkaa” Substantiivinen teoria aikuisoppijan ammatillisen kasvun holistisesta prosessista liikunnanopettajakoulutuksessa. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, Studies in sport, physical education and health. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Aarnos, E. & Meriläinen, M. (toim.). (2006). Paikoillanne, valmiina, NYT! Opettajankoulutuksen haasteet TÄNÄÄN. Valtakunnallinen opettajankoulutuksen konferenssi Kokkolassa 2006. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Vaajakoski: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Beijaard, D., Meijer, P.C. & Verloop, N. (2004). Reconsidering research on teacher’s professional identity. *Teaching and Teacher Education* 20.
- Benwell, B. & Stokoe, E. (2006): *Discourse and Identity*. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Eklund, L. (2013). Opettajuutorointi ja lääkäriopiskelijan ammatillinen kasvu. Turun yliopiston lääketieteen opiskelijoiden kokemuksia tiedekunnassa toteutettavasta opettajuutoritoiminnasta. Pro gradu –tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Turun yliopisto.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth and crisis*. New York: W.W. Norton & Company. Teoksessa: Beijaard, D., Meijer, P.C. & Verloop, N. (2004). Reconsidering research on teacher’s professional identity. *Teaching and Teacher Education* 20.
- Gergen, K. (2009). *Relational Being. Beyond Self and Community*. Oxford University Press, Oxford.
- Harré, R. & Moghaddam, F.(2003). Introduction: The Self and Others in Traditional Psychology and in Positioning Theory. Teoksessa Harré, R. & Moghaddam, F. (toim.): *The Self and Others. Positioning Individuals and Groups in Personal, Political and Cultural Contexts*. Praeger, London.
- Hermans, H. & Hermans-Konopka, A. (2010). *Dialogical Self Theory. Positioning and Counter-Positioning in a Globalising Society*. Cambridge University Press, Cambridge. Hämeen ammattikorkeakoulu, opettajanpedagogiset opinnot, toteutussuunnitelma 2010-2011.
- Hänninen, S. (2006). Voimaantumisen kehitysohjelma persoonallisen ja ammatillisen identiteetin tukijana. Teoksessa Eteläpelto, A. (toim.) & Onnismaa, J. 2006. *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. Aikuiskasvatuksen 46. vuosikirja*. Vantaa: Dark Oy. Hämeen ammattikorkeakoulu, opettajanpedagogiset opinnot, toteutussuunnitelma 2010-2011.

Izadinia, M. (2013). A review of research on student teacher`s professional identity. *British Education research Journal*, 39 (4), 694 - 713.

Jokinen, H., Taajamo, M. & Välimäki, J. (toim.). (2014). *Pedagoginen asiantuntijuus liikkeessä ja muutoksessa – huomisen haasteita*. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Jokiniemi, S. (2005). *Opettajien informaatiohorisontit. Ammatillisen tiedon hankinta ammatti-identiteetin näkökulmasta*. Pro gradu-tutkielma. Informaatiotieteiden tutkimuslaitos. Tampereen yliopisto, Tampere.

Karjalainen, H. (2015). *Opettajaopiskelijan ammatti-identiteetti pedagogiikan, didaktiikan ja aineenhallinnan ammattilaisena*. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Koski-Heikkinen, A. (2014). *Ammatillisen opettajan identiteetti ja auktoriteetti – Ammatilliset opettaja ja opiskelijat ideaalia ammatillista opettajuutta etsimässä*. Acta Universitatis Lapponiensis 271. Kasvatustieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto, Rovaniemi.

Kouvo, A., Stenström, M-L., Virolainen, M. & Vuorinen-Lampila, P. (2011). *Opintopoluilta opintourille. Katsaus tutkimukseen*. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusosastolta 42. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä.

Kukkonen, H., Tapani, A., Ilola, H., Joensuu, M. & Ropo, E. (2014). *Opettajaidentiteetin rakentumisen ainekset ammatillisessa opettajankoulutuksessa*. Ammatikasvatuksen aikakauskirja 2/2014. Ammatillisen koulutuksen vaikuttavuus. OKKA-säätiö: Saarijärvi, 28 - 48.

Kuula, A. (2006). *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Lahelma, E. (2011). *Sukupuolittietoisuutta kouluun ja opettajankoulutukseen: TASUKO -hankkeesta eteenpäin*. Kasvatus 1, 90 - 95.

Laine, T. (2004). *Huomisen opettajat. Luokanopettajakoulutus ammatillisen identiteetin rakentajana*. Tampereen yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Akateeminen väitöstutkimus. Tampere.

Laki ammatillisista opettajankoulutuslaitoksista. L557/1990.

Lasky, S. (2005). A sociocultural approach to understanding teacher identity, agency and professional vulnerability in a context of secondary school reform. *Teaching and Teacher Education*, 21, 899 - 916.

Leivo, M. 2010. *AIKUISENA OPETTAJAKSI*. Aikuisopiskelijoiden merkittävät oppimiskokemukset opettajan työn ja opettajankoulutuksen vuorovaikutuksessa. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Akateeminen väitöstutkimus. Kokkola.

Lähteenoja, S. (2010). *Uusien opiskelijoiden integroituminen yliopistoon*. Sosiaalipsykologinen näkökulma. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Väitöstutkimus. Sosiaalipsykologian tutkimuksia 23. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian oppiaine, Helsinki.

Mahlamäki-Kultanen, S., Lauriala, A., Karjalainen, A., Rautiainen, A., Rökköläinen, M., Helin, E., Pohjonen, P. & Nyyssölä, K. (toim.). (2014). *Opettajankoulutuksen tilannekatsaus. Tilannekatsaus marraskuussa 2014*. OPH. Muistiot 2014:4. www.oph.fi/julkaisut

Mahlamäki-Kultanen, S. & Nokelainen, P. (2014). *Onko suutarin lapsella kenkiä? Ammatillisten opettajien pedagogisen kelpoisuuden antavan koulutuksen opetussuunnitelmien analyysi*.

Teoksessa: Mahlamäki-Kultanen, S., Lauriala, A., Karjalainen, A., Rautiainen, A., Rökköläinen, M., Helin, E., Pohjonen, P. & Nyssölä, K. (toim.). (2014). Opettajankoulutuksen tilannekatsaus. Tilannekatsaus marraskuussa 2014. OPH. Muistiot 2014:4.

Mead, G. H. (1934). *Mind, Self, and Society*. University of Chicago Press, Chicago.

Nuutinen, U. 2009. Miten ammatillisen kasvun ohjaus rakentuu osaksi opetussuunnitelmaa? Teoksessa: Lätti, M. & Putkuri, P. (toim.) *LÖYTÖRETKI aikuisohjauksen maailmaan – kokemuksia ja kätäniteitä ammattikorkealuista*. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja B:18.

Ojala, H., Palmu, T. & Saarinen, J. (toim.). (2009). *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino.

Pulkinen, M. (2006). *SATTUMAA VAI VAKAATA HARKINTAA*. Jatko-opiskelijaksi ryhtyminen Jyväskylän yliopistossa elämänkulun, akateemisen identiteetin muodostumisen ja tiedekulttuurin sosiaalistumisen kautta tarkasteltuna. Pro Gradu-tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Rausku-Puttonen, H. & Rönkä, A. (2004). Opettajankoulutuksen tehtävä koulukulttuurin muutoksessa. Teoksessa Launonen, L. & Pulkinen, L. (toim.) *Koulu kasvuyhteisönä*. Jyväskylä: PS-kustannus, 175 – 185.

Syrjäläinen, E. & Kujala, T. (2010). Sukupuolitietoinen tasa-arvokasvatus - vaiettu aihe opettajankoulutuksessa ja koulun arjessa. Teoksessa: Suortamo, M., Tainio, L., Ikävalko, E., Palmu, T. & Tani, S. (toim.). 2010. *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa*. Juva: PS-kustannus.

Tainio, L. Palmu, T. & Ikävalko, E. (2010). Opettaja, oppilas ja koulun sukupuolistunut arki. Teoksessa: Suortamo, M., Tainio, L., Ikävalko, E., Palmu, T. & Tani, S. (toim.). 2010. *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa*. Juva: PS-kustannus.

Tracy, K. & Robles, J. S. (2013). *Everyday talk. Building and Reflecting Identities*. (2nd ed.). Guilford, New York.

Tuomi, J. & Sarajarvi, A. (2011). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Ylijoki, O-H. (1998). *Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisatio*. Tampereen yliopisto. Akateeminen väitöstutkimus. Vastapaino, Tampere.

Valtioneuvoston asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 986/1998.

van Langenhove, L. & Harré, R. (1999). *Introducing Positioning Theory*. Teoksessa: Harré, R. & van Langenhove, L. (1999). *Positioning Theory: Moral Contexts of Intentional Action*. Oxfordshire: Marston Lindsay Ross International Ltd.

Vidén, S & Naskali, P. (2010). *Sukupuolitietoisuus Lapin yliopiston opettajankoulutuksessa*. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 22, Sukupuolentutkimusyksikkö, Lapin yliopisto, Rovaniemi.

Vertanen, I. (2002). Ammatillinen opettajuus vuonna 2010. Toisen asteen ammatillisen opettajan työn muutokset vuoteen 2010 mennessä. Akateeminen väitöstutkimus. Tampereen yliopisto. Ammattikasvatuksen tutkimus ja koulutuskeskus. Tampere.

